

Справа «Чембер проти Росії» (“Chember v. Russia”)

У рішенні, ухваленому 3 липня 2008 року у справі *«Чембер проти Росії»*, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 3 Конвенції, яке виявилось у нелюдському покаранні, застосованому до заявника під час проходження ним військової служби;
- було порушено ст. 3 Конвенції стосовно неналежного розслідування обставин неправомірного поводження із заявником;
- було порушено ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 10 000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявник Євгеній Віталійович Чембер є громадянином Росії, народився 1982 року у м. Шахти (Росія). Справа стосується скарги п. Чембера на те, що під час проходження служби в армії його змусили виконати надмірне фізичне навантаження, яке зрештою призвело до втрати ним працездатності.

У грудні 2000 року заявника було призвано до проходження дворічної військової служби. У лютому 2001 року його було переведено до 7-ої військової частини у м. Астрахань. У березні 2001 року заявника було покарано за те, що він неналежно почистив казарму: молодший сержант Ч. у присутності лейтенанта Д. наказав заявнику зробити 350 присідань. Під час виконання вправи заявник упав, травмувавши себе. Його доправили до госпіталю. Лікарі діагностували травму хребта. Після цього випадку заявник вже не міг нормально ходити. Відтак у липні 2001 року його було звільнено від проходження військової служби за станом здоров'я.

У серпні 2001 року заявника було визнано інвалідом II групи.

Матір заявника поскаржилась на керівництво військової частини. Було розпочато розслідування – попередню перевірку у справі. Керівний склад військової частини та солдати-новобранці свідчили про те, що заявник страждав на хворе коліно та у зв'язку з цим кілька разів отримував допомогу у медпункті. Лейтенант Д., зокрема, стверджував, що нераз звільняв заявника від виконання фізичних вправ та від участі у заняттях із стрийової підготовки.

У травні 2001 року, виходячи з матеріалів проведеної перевірки, прокуратура вирішила не порушувати кримінальну справу проти лейтенанта Д. та молодшого сержанта Ч. з огляду на відсутність у їх діях складу злочину. У рішенні прокуратури також вказувалося на те, що були опитані усі солдати відповідного підрозділу, які засвідчили, що до заявника жодного разу не було застосовано фізичне покарання і що командири ніколи не зловживали своїм керівним становищем.

У квітні 2003 року суд відмовив заявнику у задоволенні позову про компенсацію шкоди на тій підставі, що у процесі кримінального розслідування не було встановлено вини відповідачів у тому, що сталося із заявником. Апеляційну скаргу заявника не було задоволено з тих самих підстав.

Матір заявника, звернувшись зі скаргою до військового прокурора вищого рівня, отримала відповідь, що її питання не може бути вирішено доти, доки матеріали справи не надійдуть з міського суду, котрий на той час розглядав справу заявника. Відтоді жодної додаткової інформації від військової прокуратури так і не було надано.

Спроби заявника отримати “військову пенсію” також виявились безуспішними. Відмова у призначенні пенсії ґрунтувалась на твердженнях про те, що заявник страждав на хронічну хворобу з дитинства, втім ця хвороба була виявлена лише під час проходження строкової служби в

армії. Тому не було доказів того, що він отримав травму хребта саме під час військової служби.

Зміст рішення Суду

Зазначаючи про порушення ст. 3 та ст. 13 Конвенції, заявник скаржився на те, що його було піддано нелюдському та такому, що принижувало гідність, поводженню та покаранню під час проходження ним служби в армії.

Суд визнав, що напружені фізичні тренування можуть бути частиною військової муштри. Втім Суд вкотре наголосив, що такі тренування не повинні загрожувати здоров'ю та добробуту солдатів чи принижувати їх людську гідність.

Суд зауважив, що заявника було змушено до виконання важкої фізичної вправи, що зрештою призвело до його падіння й отримання серйозного ушкодження здоров'я. У процесі внутрішньодержавного розслідування справи було встановлено, що і лейтенанту Д., і молодшому сержанту Ч. було добре відомо про специфічні проблеми заявника зі здоров'ям. Адже вони не раз звільняли його від фізичного тренування та стройової підготовки. Незважаючи на це, вони змусили його до виконання вправи, яка спричинила інтенсивне напруження у колінах та спині. Суворість такого покарання не може обумовлюватися жодною дисциплінарною чи військовою необхідністю. Тому Суд дійшов висновку про те, що таке покарання було призначене навмисно, аби викликати у заявника надмірне фізичне страждання. Отож, Суд визнав: заявника було піддано нелюдському покаранню, що є порушенням ст. 3 Конвенції.

Суд далі вказав, що внутрішньодержавне розслідування не було достатньо ретельним. Не було проведено медичного обстеження заявника і не було приділено належної уваги участі заявника у представленні медичних даних, які він сам міг зібрати. У рішенні про закриття

кримінальної справи вказувалися імена лише двох свідків. Це були, власне, ті особи, дії яких заявник оскаржував – лейтенант Д. та молодший сержант Ч. У згаданому рішенні не містилося жодних даних про інших свідків, ані їх імен, ані інформації про їх службове становище. Не була відома також загальна кількість опитаних осіб. Зрештою Уряд надав як доказ показання лише трьох військовослужбовців-строковиків попри те, що у ході розслідування, як зазначалося, були опитані усі солдати відповідного підрозділу (майже 100 осіб). Суд далі відзначив, що не були, натомість, отримані покази тих новобранців, котрі могли бути очевидцями неналежного поводження із заявником. Більше того, не було належним чином отримано свідчення самого заявника. Про його версію подій навіть не згадувалося у прокурорському рішенні про відмову у порушенні кримінальної справи. Тому він не зміг отримати процесуальний статус потерпілого, а відтак набути та реалізувати відповідні права.

Насамкінець Суд зауважив, що заявник потрапив у зловісне коло «зміщеної» відповідальності, в якому не знайшлося компетентного органу, який би здійснив перевірку проведеного розслідування чи виправлення його недоліків. Міський суд, котрий розглядав скаргу заявника, не провів незалежного дослідження матеріалів справи. Натомість у своєму рішенні він обмежився підставами, викладеними у висновках військових органів. Прокурор вищого рівня виявився неспроможним відповісти на скаргу матері заявника, мабуть, з огляду на ухвалене судом рішення.

Зважаючи на зазначені недоліки, Суд дійшов висновку про те, що проведене компетентними органами розслідування стосовно скарги заявника не було ані ретельним, ані належним, ані ефективним. Тому було порушено ст. 3 Конвенції стосовно цього аспекту справи.

Розглядаючи питання про порушення ст. 13 Конвенції, Суд відзначив, що неефективність кримінального розслідування справи ставила під сумнів ефективність будь-якого іншого засобу правового

захисту, який міг існувати. Цей висновок ґрунтувався, зокрема, на тому факті, що національні суди, котрі розглядали скаргу заявника, не оцінювали факти безпосередньо, а клали в основу своїх рішень позицію слідчого органу. І на підставі цього суди, відтак, відмовляли у задоволенні вимоги заявника про компенсацію шкоди.

Суд далі звернув увагу на специфічну рису кримінального права Росії, яке можливість подання цивільно-правового позову про компенсацію шкоди ставило у залежність від підстав припинення кримінального провадження у справі. Отож, рішення про відмову у порушенні кримінальної справи на підставі відсутності у діях командирів ознак складу злочину завадило заявникові домогтися притягнення військового керівництва до цивільно-правової відповідальності.

Відтак Суд дійшов висновку, що заявника було позбавлено ефективного засобу правового захисту стосовно його скарги на неналежне поводження з ним під час проходження військової служби. Тому мало місце порушення ст. 13 Конвенції.